

KIRKON KIELI

TM Markus Paavola

Jokin aika sitten kirkkokuntamme joutui pienoiseen ristiaallokkoon, kun yliopistomaailma alkoi muokata sen teologisen koulutuksen perustaa uuteen uskoon. Tuolloin kesken jäänyttä pohdintaa ortodoksisen teologian harjoittamisesta on syytä edelleenkin jatkaa, sillä niin kauan kuin teologian ja tieteen suhdetta ei ymmärretä, on ortodoksinen teologia aina uhattuna.

Aihetta on tarve käsitellä myös sen vuoksi, että joissain yhteyksissä on annettu ymmärtää, että koulutusuudistuksen vastustus olisi ollut fundamentalistinen reaktio. Kyseessä on vakava syytös, joka vaatii raitishenkistä itsetutkistelua kultakin osapuolelta. Kenties seuraavassa esitetty antaa hieman näkökulmaa myös tähän.

Ortodoksinen teologia Kirkon kielenä

Ortodoksista teologiaa voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta, joka täydentää edellistä. Ortodoksisesta teologiasta voidaan sanoa, että se on kielenopetusta. Tässäkään tapauksessa kysymys ei ole perustutkimuksesta, johon kielitiede yleensä tavataan lukea, vaan perusopetuksesta. Perustutkimuksen sijalla on jälleen Jumalan ilmoitus.

Teologianopettajat ovat nyt kielenopettajia, joiden tehtävänä on opettaa oppilailleen Kirkon kieli, jotta nämä voisivat aikanaan opettaa sitä eteenpäin. Eräs asia, jonka me heti huomaamme, on se, että ortodoksinen teologia ei läntisen tieteellisen teologian tavoin voi olla vain suljetun asiantuntijapiirin yksinoikeus. Ortodoksinen teologia ei ole tietyn ryhmän keinotekoisesti ylläpitämä kuollut kieli (sellainen kuin esimerkiksi latina). Kaikki Kirkon jäsenet on kutsuttu käyttämään tätä kieltä, sillä se on Kirkon jäsenten äidinkieli.

Mitä tämä Kirkon kieli on käytännössä? Se voidaan määritellä monella tavalla. Se on elämää Jumalan ja Kirkon yhteydessä. Se on pyhien yhteyttä, kaikkien aikojen pyhien yhteistä elävää kokemusta, eikä se siten heijasta yksilön maailmakeskeistä ja subjektiivista kokemus- ja ajatusmaailmaa. Se on kieltä, jolla on eskatologinen perspektiivi. Toisin sanoen se näkee kaikki asiat suhteessa siihen Tulevaan valtakuntaan, joka itse asiassa on jo sisäisesti meissä. Teologian kieli on ennen muuta Jumalan valtakunnan kieltä. Se on rukouksen, askeesin ja sydämen hiljaisuuden kieltä. Teologian harjoittaminen on siten Kirkon kielen, “isien mielen”, omaksuamista.

Ortodoksinen teologia on ihmisen ainoa todella välttämätön kieli niin hänen suhteessaan Jumalaan, lähimmäiseen kuin koko luomakuntaan. Se on myös ainoa kieli, jonka avulla ihminen voi syvästi kommunikoida itsensä kanssa. Se on maailman universaalein kieli, jota kaikki on kutsuttu oppimaan ja puhumaan. Muun muassa tämän vuoksi Ortodoksista kirkkoa luonnehditaan katoliseksi. Ortodoksinen teologia on kieli, jota Aadam ja Eeva opiskelivat Paratiisissa (ja reputtivat sillä erää). Koska se on myös Tulevan valtakunnan kieli, me emme voi astua Taivaan valtakuntaan ilman tämän kielen edes tyydyttävää hallintaa.

Koska ortodoksinen teologia on Tulevan valtakunnan kieli, sillä ei ole muita sukulaiskieliä. Kukaan ei voi oppia sitä edes kohtuullisesti, ellei todella puhu sitä äidinkielenään, ellei astu sisälle Taivaan valtakuntaan, eli tule Kirkon jäseneksi. Meidän on opittava Kirkon kieli samalla tavoin kuin pikkulapset oppivat oman äidinkieltensä. Meidän on tultava Jumalan lapsiksi. Sanomattakin on selvää, että kukaan ei voi opettaa meille tätä kieltä, ellei hän itse sitä puhu,

ellei hän ole Ortodoksisen kirkon elävä jäsen. Eihän kukaan voi opettaa toiselle vierasta kieltä, ellei itse sitä osaa!

Ortodoksinen teologia on siis koko Ortodoksisen kirkon kieli. Tämä ei luonnollisestikaan tarkoita sitä, että jokaisen Kirkon jäsenen on tarkkaan tunnettava teologinen termistö. Kyse ei näet ole ensisijaisesti termistöstä ja sen hallitsemisesta, vaan siitä, että ihminen omaksuu äidinkielekseen Kirkon mielen. Hän näkee itsensä ja elämänsä, lähimmäisensä ja koko luomakunnan kirkollisesti, Tulevan valtakunnan jumalallis-inhimillisestä näkökulmasta.

Maailman kieli

On kuitenkin olemassa eräs vakava ongelma, joka tulee aina ottaa huomioon siellä, missä ortodoksista teologiaa eli Kirkon kieltä opetetaan. On näet olemassa sille vastakkainen kieli – maailman kieli. Syynä siihen, miksi Aadam ja Eeva reputettiin, oli juuri se, että he alkoivat Paratiisin kielen sijaan puhua maailman kieltä. Kuten luomiskertomuksesta käy ilmi, he hylkäsivät Jumalan viisauden ja alkoivat käärmeen opastuksella spekuloida sillä. Siten he eivät enää kyenneet välittömään vuoropuheluun sen enempää Jumalan, toinen toisensa kuin luomakunnankaan kanssa. Tätä on lankeemus.

Toisin sanoen maailman kieli on langenneen todellisuuden kieli. Se on itsekeskeisyyden ja ylpeyden kieli. Se kahlitsee meidät tähän katoavaiseen maailmaan, sillä se ei salli meidän nousta tämän maailman sammakkoperspektiivin yläpuolelle. Kuitenkin se on kieli, joka vaatii itselleen tunnustusta totuuden torvena. Totuutta se ei kuitenkaan tavoita, sillä Totuus asuu jumalallis-inhimillisessä todellisuudessa – Kirkossa. Tämän myöntäminen merkitsisi maailman kielelle sitä, että itsekeskeisyyden sijaan sen tulisi olla kirkkokeskeistä ja ylpeyden sijaan sen tulisi oppia nöyryyttä. Sen tulisi alistua Kristukselle, joka on Totuus, jotta se voisi pyhittyä ja itse viedä pyhitystä eteenpäin. Tätä askelta se ei ole valmis ottamaan.

Ei liene yllättävää, että voidaksemme oppia Kirkon kielen meidän on pyrittävä irrottautumaan sidonnaisuudestamme maailman kieleen. Maailman kieli yrittää sitoa meidät tämän langenneen maailman ajattelutottumuksiin ja siksi se vähintäänkin heikentää mahdollisuuksiamme todella ymmärtää ja käyttää omaa äidinkieltämme. Sen julistama näkökulma sokaisee ja vääristää jo meidän yrityksiämmekin hahmottaa Kirkon todellisuutta oikealla tavalla.

Jokainen, joka alkaa opiskella teologiaa, tuo mukanaan elämänsä aikana omaksumansa maailman kielen ja maailman mielen – kuka suuremmassa, kuka vähemmässä määrin. Ellei hän ymmärrä, että hänen opiskelunsa ensisijaisena tarkoituksena on Kirkon mielen omaksuminen, hänen saamansa opetus ei tule kantamaan todellista hedelmää. Samoin käy, jos opinahjo, jossa hän teologiaa opiskelee, ei valmenna häntä alusta lähtien erityisesti uuden äidinkielen omaksumiseen, vaan päinvastoin käyttää puhtaasti maailman kieltä. Kuinka nuori ihminen opiskelunsa alussa tai edes sen aikana oivaltaa, mitä hänen on teologian opiskelijana opiskeltava, jos oppilaitos itse on päättäväisesti suuntautunut maailman kielen opetukseen?

Tätä ongelmaa ei voi ottaa liian vakavasti. Kuten piispa Kallistos Ware asian ilmaisee, teologia on jatkuvaa mielenmuutosta (metanoiaa). “Tehkää parannus, sillä taivasten valtakunta on tullut lähelle” (Matt. 3:2, 4:17). Ellemme käänny, muuta mieltämme ja ala katsoa asioita Tulevan valtakunnan eskatologisesta perspektiivistä, me ponnistelemme teologian kanssa aivan turhaan. Kaikki ponnistelumme uuden kielen oppimiseksi valuvat hukkaan. Mikäli teologinen oppilaitos ei ota ensimmäiseksi ja keskeisimmäksi tehtäväkseen tämän Tulevan valtakunnan kielen opettamista, se *ei ole* ortodoksisen teologian oppilaitos.

Läntinen tieteellinen teologia on malliesimerkki teologian harjoittamisesta, joka on kykenevätön opettamaan ihmiselle hänen todellista äidinkieltään, koska on itse täysin sitoutunut maailman kieleen. Se ei käytä sydämen, vaan ainoastaan järjen kieltä. Se ei opeta meitä seuraamaan Jumalan ilmoitusta, vaan spekuloidaan sillä, kuten käärme Paratiisissa. Se on eriytynyt Kirkon todellisuudesta, eikä siksi voi tavoittaa totuutta Jumalasta, ihmisestä ja maailmasta. Totuus on tavoitettavissa ainoastaan sydämen kielellä ja viime kädessä se on myös ilmaisuvissa ainoastaan sydämen kielellä.

Kuten teoksen Pikku Prinssi kirjoittaja Antoine de Saint-Exupéry asian ilmaisee: “Väärinkäsitykset johtuvat aina sanoista. – – Ainostaan sydämellään näkee hyvin.”

Kirkon kielen kielioppi

Koska me kaikki emme ole vielä kykeneviä jakamaan samaa kokemusta Jumalan todellisuudesta, sanat ovat joskus tarpeellisia – huolimatta vaarallisuudestaan tai pikemminkin juuri sen vuoksi. Kautta Kirkon historian on ollut ihmisiä, jotka ovat osoittautuneet kykenemättömiksi tai ainakin haluttomiksi oppimaan Kirkon kieltä. Mikäli he vielä ovat olleet merkittävässä asemassa Kirkon opetustehtävissä, he ovat saattaneet saada aikaan suurta hämmennystä Kirkon sisällä. Tällä tavoin ovat saaneet alkunsa harhaopit. Niiden perusta ei ole Kirkon, vaan maailman kielessä, yleensä filosofiassa, eli siinä tiedon kentässä, jota nykyisin vastaa tiede.

Kumotakseen harhaoppisten sanalliset saivartelut ja väitteet pyhät isät joutuivat muotoilemaan dogmaattisia määritelmiä. Voidakseen turvata aidon Kirkon kielen, he joutuivat kirjoittamaan ylös sen kieliopin. Tätä on dogmaattinen teologia, joka on siis polemiikkia harhaoppeja vastaan. Muun muassa tästä dogmaattisen teologian poleemisesta luonteesta johtuen jo ajatus heterodoksista opettamassa ortodoksista teologiaa on äärimmäisen absurdi. Hänhän opettaisi joko itseään vastaan tai sitten hän ei laisinkaan opeta ortodoksista teologiaa, vaan teologiaa, joka harhaoppisten opetusten tavoin on vain näennäisesti ortodoksista.

Kirkon dogmaattinen opetus ei siis ole teoreettista spekulointia, vaan Kirkon oikean opetuksen puolustamista. Se ei ole vuoropuhelua niiden kanssa, jotka puhuvat eri kieltä, eivätkä siten ole edes kykeneviä ymmärtämään ortodoksista teologiaa, vaan julistusta Kirkon elämään kätketyvästä Totuudesta.

Eräs päättynyt vuosisadan merkittävimmistä akateemisen ortodoksisen teologian edustajista, isä John Romanides, toteaa, että koska länessä on hylätty ymmärrys jumaloitumisesta, lännen kristityt ovat Augustinukselta perimänsä uusplatonisuuden seurauksena aina kuvitelleet Ekumeenisten kirkolliskokousten isien hyväksyneen näkemyksen, että Jumalan ja Hänen luomakuntansa välillä vallitsee niin kutsuttu *analogia entis* (Jumalan iankaikkisen olemisen ja luodun todellisuuden riippuvan olemisen vastaavuussuhde). Tämä on johtanut läntisen teologian siihen perustavanlaatuisen erheeseen, että kreikkalaisesta filosofiasta on tullut sen ymmärryksen perusta suhteessa dogmihistoriaan. Tämä taas ei Romanideksen mukaan laisinkaan vastaa Ekumeenisten kirkolliskokousten todellisuutta.

On totta, että Kirkon suuret opettajat olivat usein saaneet oman aikansa mittapuun mukaan erinomaisen kirjasivistyksen. Monet heistä olivat nuoruudessaan opiskelleet filosofiaa, ja tällöin omaksuttuja taitoja he hyödynsivätkin taistellessaan niitä Kirkon opetusta vääristäviä harhaoppisia vastaan, jotka nimenomaan turvautuivat filosofiaan. Hyödyntäminen on kuitenkin eri asia kuin sitoutuminen. Pyhät isät eivät itse sitoutuneet filosofiaan, vaikka he harhaoppisia vastaan käyttivätkin hyväkseen näiden omia aseita. Myös meidän on Jumalan ilmoitusta tulkitessamme mahdollista hyödyntää muitakin tieteenaloja ja niiden menetelmiä, kunhan muis-

tamme aina varoa sitoutumista.

Loppujen lopuksi Kirkkomme teologiien parhaat aseet olivat rukous sekä yhteys Jumalaan ja Hänen pyhiinsä. Ne ovat myös meidän parhaita aseitamme. Kirkon pyhien ihmisten elämä on todellista teologiaa. Heidän elämänsä on Jumalan ilmoituksen heijastusta ja tulkintaa. Heidän elämänsä on Jumalan valtakunnan kieltä.

Teologisen koulutuksen on vastattava pyhien kokemusta. Kaikki muu on paitsi hedelmätöntä myös vaarallista, koska se ei lähennä meitä Jumalaan, vaan päinvastoin loitontaa meidät Hänestä. Jos me elämme rukouksessa ja pyhien yhteydessä, me olemme teologeja. Vaikka meillä olisi takanamme kaikki vastaavat akateemiset loppututkinnot ja maineikas yliopistollinen ura, me emme missään mielessä ole päteviä ortodoksiteologeja, mikäli millään tavoin erottaudumme tästä yhteydestä.

Vaikka teologia on kaikkien uskovien yhteinen kieli, ei ole oleellista kuinka hyvin kukin ihminen tuntee kieliopilliset määritelmät, jos hän vain osaa käyttää itse kieltä. Opimmehan me maailmallisen äidinkielemmekin jo ennen kuin jouduimme koulussa takomaan päähämme kaiken siihen liittyvän kieliopin, jonka teoreettista puolta vain harva sittenkään hallitsee perusteellisesti. Teologinen koulutus on luotu siksi, että sen tehtävänä on turvata meidän todellisen äidinkielemme ymmärrys ja osaaminen.

Teologian suhteen kieliopin tuntemus kuuluu ensisijaisesti asiantuntijoille. Teologian asiantuntija on hengellinen isä tai äiti, joka maallisten vanhempien tavoin opettaa lapsilleen äidinkielen. Tämä tapahtuu pikemminkin puhumalla kieltä aina ja kaikessa kuin käymällä läpi kielioppia, jota lapset eivät kuitenkaan kykene vielä kunnolla ymmärtämään. Toki isän ja äidin on korjattava lastensa kielioppivirheet ennen kuin ne vakiintuvat näiden kielenkäyttöön.

On syytä korostaa, että samoin kuin maallisten vanhempien tapauksessa, myöskään hengellisen isän tai äidin ei ole välttämätöntä tuntea dogmaattisen termistön hienouksia voidakseen välittää kielen lapsilleen. Suurin osa Kirkkomme parhaista teologeista, hengellisistä isistä ja äideistä, on jäänyt ilman akateemista teologista koulutusta. Heidän koulunsa on ollut Kirkon rukouselämä (liturginen kokemus jne.) ja askeettinen kilvoitus. Lisäksi heillä itsellään on ollut hengellinen isä tai äiti, joka on opettanut heitä persoonallisella tasolla. Näin heille itselleen on syntynyt niin kutsuttu ”dogmaattinen omatunto”, joka pitää heidät oikealla tiellä niin Kirkon dogmaattisen kuin eettisenkin opetuksen suhteen.

Huolimatta siitä, että Kirkon kielioppi on määritelty inhimillistä kieltä hyödyntäen, Kirkon dogmaattinen opetus on ymmärrettävissä vain sille, joka puhuu Kirkon kieltä. Vaikka tuntisi kaikkien inhimillisten kielten kieliopin, se ei auta meitä kunnolla edes alkuun Taivaan valtakunnan kielen kieliopin ymmärtämisessä, sillä kyseinen kieli ei ole ainoastaan inhimillinen, vaan jumalallis-inhimillinen.

Kun olimme peruskoulussa, meille sanottiin, että on väärin lukea oppikirjoja ”hauki-on-kala”-menetelmällä. Kyseinen menetelmä saattaa juuri ja juuri auttaa meitä kokeen yli, mutta kestävää hyötyä siitä ei ole, koska emme kiinnitä riittävää huomiota sanojen merkityssisältöön. Sama pätee ortodoksisen teologian suhteen. Me emme voi oppia teologiaa kyseistä menetelmää käyttäen, ja mikä vielä huomionarvoisempaa, kukaan ei voi sitä meille opettaa, jos ei itse tiedä mitä puhuu. Tämän vuoksi meidän tulee ensin oppia itse kieltä, jotta voimme oppia kielioppia. Meidän on turha puhua osaavankuuloisesti subjektista ja predikaatista, ennen kuin tiedämme mihin nämä käsitteet konkreettisesti liittyvät.

Epilogi

Teologian opetus on saatettava vastaamaan Kirkon kieltä. Pyhien isien tavoin meidän on pyhittävä sanat. Teologian harjoittamisen on oltava Jumalan ilmoituksen heijastusta ja tulkintaa Kirkon kielellä. Vain siten me voimme oppia ortodoksista teologiaa ja tulla ortodoksiteologeiksi.

Jos me opiskelemme väärää kieltä, me tulemme aikanamme myös opettamaan väärää kieltä kaikille niille, jotka janoavat yhteyttä Jumalaan ja Hänen pyhiinsä. Tällöin me, jotka luulimme olevamme kielenkäytön mestareita, järjestämme lopulta maailman historian suurimmat reputukset eikä ainoastaan itsellemme, vaan myös monille, monille muille.

Ortodoksisen teologian harjoittaminen rinnastuu kieltenopetukseen. Teologia, josta tehdään jotain aivan muuta, ei ansaitse tulla kutsutuksi kristilliseksi teologiaksi eikä se missään nimessä ole ortodoksista teologiaa. Tällöin se ei enää palvele tarkoitustaan, vaan päinvastoin vääristää totuutta ja sitoo Kirkon toiminnan paitsi heterodoksiaan myös ja ennen kaikkea tähän langenneeseen todellisuuteen, joka Kirkon tulisi pyhittää ja kirkastaa.

Jokaisella tieteenalalla on omat sisäiset lähtökohtansa, jotka määrittävät sen, miten sitä on lähestyttävä ja miten sitä on opetettava. Ero läntisen tieteellisen teologian ja ortodoksisen teologian välillä ei löydy sen enempää teologisista koulukunnista kuin tunnustuskunnistakaan, vaan siitä, käytetäänkö ja opetetaanko Kirkon vai maailman kieltä.

On vielä eräs seikka, joka on hyödyllistä mainita, kun käsitellään teologista koulutusta. Eräissä yhteydessä tuotiin esille, että tietyt kannanotot, jotka ilmaisivat syvän huolensa ortodoksisen teologisen koulutuksen tilasta ja tulevaisuudesta Suomessa, vähättelivät tiedon merkitystä. Mitä tällä tiedon vähättelyllä tarkoitettiin ja kehen tai keihin se kohdistui jäi epäselväksi.

Koska tällainen huoli tiedon vähättelystä on kuitenkin tullut esille, on tärkeä korostaa, että tiedon ja tiedon välillä on selvä ja perustavaa laatua oleva ero. Teologiassa perustavanlaatuaista tietoa on Jumalan ilmoitus ja Kirkon (ja Kirkon pyhien) elävä kokemus. Kaikki muu tieto on suhteutettava tähän tietoon. Mikäli tapahtuu päinvastoin, eli tämä tieto alistetaan jollekin muulle tiedolle (esimerkiksi läntisen teologian kategorioille), tämä tieto väistämättä vääristyy, koska sille tehdään silmännähtävää väkivaltaa. Tällöin on enää turha puhua ortodoksisesta teologiasta, koska olemme siirtyneet eri tiedon ja tieteenalan piiriin – läntiseen teologiaan.

Teologisen koulutuksen järjestäminen oikealta pohjalta on terveen ja hedelmällisen kirkollisen elämän edellytyksiä. Se, rakennammeko me kirkollisen elämämme Jumalan valtakunnan vai langenneen maailman perustalle, on kaiken A ja O. Siksi Kirkko tarvitsee sekä ymmärrystä että selkärankaa, kun sen teologianharjoitus on uhattuna.